

Правове регулювання використання штучного інтелекту в освіті: український та європейський досвід

Гельжинська Тетяна Ярославівна¹, Кравчик Орест Романович²

Опубліковано	Секція	УДК
30.04.2025	Освіта/Педагогіка	37:34:004.8

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.15480100>

Анотація. Стаття присвячена аналізу чинного законодавства України та міжнародних нормативно-правових актів, які стосуються регулювання використання штучного інтелекту в сфері освіти. Здійснено аналіз джерельної бази. Розглянуто нормативно правові акти українського законодавства, які прямо чи опосередковано стосуються використання таких технологій в Україні та виокремо ключові поняття та концепції. Також окреслено нормативно-правову базу, яка вже може застосовуватись для регулювання штучного інтелекту в освіті, та визначено прогалини існуючого законодавства, зокрема недосконалість та концептуальність і лише теоретичне визначення засад використання цієї технології. Також дослідження міжнародні нормативно-правові акти, зокрема European Parliament resolution of 19 May 2021 on artificial intelligence in education, culture and the audiovisual sector (2020/2017(INI)) та Regulation (EU) 2024/1689 (Artificial Intelligence Act) які є передовими як в регулювання штучного інтелекту в освіті, так і в цілому у визначенні концептуальних понять та розумінь. Зокрема, обидва згадані вищі нормативно-правові акти найбільш повно та чітко визначають поняття штучного інтелекту, встановлюють основи для правового регулювання на території Європейського Союзу та визначають особливо вразливі сфери використання, серед яких є і освіта. Регуляція 2024 року окрім теоретичних засад також встановлює норми для практичного застосування і заходи примусу та відповідальність за порушення згаданих норм, однак лише на території Європейського Союзу. Завдяки аналізу існуючих міжнародних нормативно-правових актів, окреслено також ті положення, які варто внести в українське законодавство для належного регулювання використання штучного інтелекту в освіті, однак, враховуючи реалії та особливості правової системи України. Створення таких нормативно-правових актів в українському законодавстві не лише врегулює використання штучного інтелекту в освіті, але й дозволить привести у відповідність українські закони до норм Європейського Союзу.

Ключові слова: інноваційна освіта, штучний інтелект, інформаційні технології в освіті, цифровізація освіти, інтеграція штучного інтелекту в освіту, регулювання штучного інтелекту в освіті, компетентність, правова культура.

¹ канд. пед. наук, доцент, доцент кафедри педагогіки та інноваційної освіти Інституту права, психології та інноваційної освіти Національного університету "Львівська політехніка", tetiana.y.helzhynska@lpnu.ua, ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3280-5199>

² аспірант кафедри педагогіки та інноваційної освіти Інституту права, психології та інноваційної освіти Національного університету "Львівська політехніка", orest.r.kravchik@lpnu.ua, ORCID: <https://orcid.org/0009-0008-2093-3904>

Legal regulation of artificial intelligence use in education: Ukrainian and European experience.

Annotation. The article is devoted to the analysis of current Ukrainian legislation and international legal acts related to the regulation of artificial intelligence (AI) in the field of education. The source base is reviewed, and Ukrainian legal acts that directly or indirectly concern the use of such technologies in Ukraine are examined, with key concepts and definitions identified. The study also outlines the existing legal framework that can already be applied to regulate AI in education and highlights legislative gaps, including the lack of clarity, conceptual inconsistency, and the predominantly theoretical nature of current legal provisions regarding AI implementation. Furthermore, the article analyzes international legal documents, particularly the European Parliament resolution of 19 May 2021 on artificial intelligence in education, culture and the audiovisual sector (2020/2017(INI)) and the Regulation (EU) 2024/1689 (Artificial Intelligence Act). These acts are considered advanced both in terms of regulating AI in education and in establishing conceptual definitions and frameworks. Notably, both documents provide clear and comprehensive definitions of artificial intelligence, set the foundations for legal regulation within the European Union, and identify especially sensitive areas of AI application, including education. The 2024 Regulation, in addition to establishing theoretical principles, also introduces norms for practical implementation, enforcement measures, and liability for violations, although these apply exclusively within EU territory. Based on the analysis of existing international legal acts, the article outlines provisions that should be incorporated into Ukrainian legislation to ensure proper regulation of AI use in education, while taking into account the realities and specific features of the Ukrainian legal system. The development of such legal instruments in Ukraine would not only regulate the use of artificial intelligence in education, but also align Ukrainian law with the legal standards of the European Union.

Keywords: innovative education, artificial intelligence, information technology in education, digitalization of education, integration of artificial intelligence into education, regulation of artificial intelligence in education, competence, legal culture.

Вступ

Сучасний стан розвитку науки та технологій штучного інтелекту зумовив широке використання таких технологій у фактично усіх сферах життєдіяльності людини, у тому числі в освіті. Однак, в українському законодавстві наразі фактично відсутні реальні та ефективні механізми правового регулювання використання технологій штучного інтелекту.

Метою статті є аналіз нормативно-правових актів українського законодавства у контексті як регулювання використання штучного інтелекту, так і опосередкованих згадок щодо такого використання та визначення тих норм та положень, які варто включити в українське законодавство для належного та чіткого регулювання використання штучного інтелекту в освіті.

Існуюче українське законодавство не встановлює чіткого регулювання використання штучного інтелекту. Разом з тим існує ряд міжнародних нормативно-правових актів, які досить широко піднімають питання регулювання штучного інтелекту, встановлюють ряд ключових понять, врегульовують питання відповідальності за неправомірне використання таких технологій, в тому числі і інтеграцію штучного інтелекту в освіту, де такі технології вважаються технології з особливим (високим) ризиком. Дуже важливим є аналіз таких документів, який би надав можливість вносити відповідні пропозиції до українського законодавства та належного використання технологій штучного інтелекту в сфері освіти.

Результати

Ще у 2020 році в Україні розпорядженням Кабінету Міністрів України було схвалено Концепцію розвитку штучного інтелекту в Україні (далі - Концепція), у якій була визначена мета, принципи та завдання розвитку технологій штучного інтелекту в Україні як одного з пріоритетних напрямів у сфері науково-технологічних досліджень та поняття штучного інтелекту. Згідно з Концепцією штучний інтелект це організована сукупність інформаційних технологій, із застосуванням якої можливо виконувати складні комплексні завдання шляхом використання системи наукових методів досліджень і алгоритмів обробки інформації, отриманої або самостійно створеної під час роботи, а також створювати та використовувати власні бази знань, моделі прийняття рішень, алгоритми роботи з інформацією та визначати способи досягнення поставлених завдань [1].

Вважаємо, що таке визначення поняття штучного інтелекту дещо вузьким, оскільки вже на момент того часу сутність штучного інтелекту вийшла за рамки простої комп'ютерної програми, а наука уже досліджувала зв'язок комп'ютерних програм з когнітивними функціями людини. Тому, на нашу думку, така обмеженість в трактуванні штучного інтелекту є некоректною.

Разом з тим, Концепція визначає, що впровадження технологій штучного інтелекту є важливим для розвитку економіки, освіти, науки, оборони та державного управління, але стримується низкою проблем: низкою цифровою грамотністю, відсутністю правового регулювання, браком інвестицій, слабкою підтримкою досліджень, недостатньою якістю освіти, низьким рівнем інформаційної безпеки, бюрократією та обмеженим доступом до даних. Зазначається, що необхідна єдина державна політика для подолання цих викликів, підвищення ефективності виробництва, створення інноваційного середовища та інтеграції ШІ в усі сфери суспільства. Метою ж Концепції є визначення пріоритетних напрямів і основних завдань розвитку технологій штучного інтелекту для задоволення прав та законних інтересів фізичних та юридичних осіб, побудови конкурентоспроможної національної економіки, вдосконалення системи публічного управління [1].

Важливим є бачення та розуміння проблем з використання технологій ШІ, в тому числі і в сфері освіти, оскільки Концепція визначає, серед іншого, напрям освіти пріоритетним. Розвиток штучного інтелекту вимагає якісної підготовки фахівців на всіх рівнях освіти. У сфері загальної середньої освіти необхідно вдосконалити навчально-методичну базу, підвищити цифрову грамотність школярів і підготувати педагогів до роботи з даними та ШІ. У вищій освіті важливо створити спеціалізовані програми, залучити експертів ІТ-індустрії до навчального процесу, інтегрувати онлайн-курси, забезпечити стажування викладачів та розширити міжнародну співпрацю. Також слід розробити освітні програми для підвищення кваліфікації та перепідготовки кадрів, зокрема для людей з особливими потребами та внутрішньо переміщених осіб, і забезпечити соціальний захист тих, хто здобуває додаткову освіту в галузі ШІ. Важливою складовою є загальнонаціональна інформаційна кампанія щодо можливостей, ризиків та загроз використання ШІ. Ці заходи сприятимуть формуванню конкурентоспроможних фахівців і розвитку ШІ в Україні [1].

Хоч Концепція 2020 року була дуже важливим документом, який визначив пріоритетні напрямки політики держави у сфері інформаційних технологій та штучного інтелекту, реального правового регулювання таких технологій у жодній сфері запроваджено не було.

Було також затверджено План заходів з реалізації Концепції розвитку штучного інтелекту в Україні на 2021-2024 роки, яким, серед іншого, було визначено проведення інформаційних кампаній, спрямованих на популяризацію основ штучного інтелекту в

зкладах середньої освіти [2]. Однак, знову ж таки, не було створено нормативно-правових документів які б визначили місце ШІ в системі права.

Разом з тим, у 2024 році було схвалено Концепцію Державної цільової науково-технічної програми з використання технологій штучного інтелекту в пріоритетних галузях економіки на період до 2026 року, де пріоритетними сферами, в яких виконуються завдання державної політики щодо розвитку галузі штучного інтелекту, серед іншого та в першу чергу, освіта та професійне навчання. Згаданий документ визначає основними проблемами впровадження штучного інтелекту в пріоритетних галузях економіки є відсутність чітких критеріїв оцінки технологій, стандартизації вимог і механізмів контролю. Немає ефективної ідентифікації ШІ-рішень відповідно до потреб галузей, а також розподілу відповідальності між користувачами. Відсутність державної політики щодо розвитку ШІ у ключових секторах економіки стримує його ефективне впровадження та використання. Про низький рівень використання технологій штучного інтелекту свідчать, зокрема, дані державної статистики. Так, станом на 2021 рік лише 4,2 відсотка підприємств використовували метод проведення аналізу великих даних (1,6 відсотка - машинне навчання, 0,4 відсотка - методи обробки або генерації природної мови, 2,5 відсотка - інші методи обробки великих даних). Згідно з даними європейської статистики, станом на квітень 2022 р. 8 відсотків європейських компаній використовували технології штучного інтелекту [3].

Важливим моментом в даній Концепції є те, що однією з причин виникнення згаданої вище проблеми є відсутність нормативно-правової бази, що регулює суспільні відносини, які виникають під час використання технологій штучного інтелекту, та сприяє використанню таких технологій в пріоритетних галузях економіки. Для розв'язання проблеми було запропоновано три різних підходи:

- розв'язання проблеми послідовно центральними органами виконавчої влади відповідно до компетенції та розподілу повноважень;
- застосування представниками пріоритетних галузей економіки і приватного сектору, наукових установ і закладів вищої освіти, що проводять дослідження у галузі штучного інтелекту, різних програм з використання технологій штучного інтелекту;
- комплексний підхід до розв'язання проблеми шляхом створення Програми [3].

Серед зазначених підходів було обрано саме третій підхід та визначено необхідні Заходи, які, однак ще не затверджені. Станом на 2025 рік поки не існує інших нормативно-правових документів, які б були дотичними до згаданої Концепції та певним чином врегульовували питання використання ШІ як в цілому, так і в сфері освіти. Разом з тим, в українському законодавстві містяться досить прогресивні норми, які врегульовуються використання штучного інтелекту.

Стаття 33 Закону України “Про авторське право та суміжні права” передбачає право особливого роду (*sui generis*) на неоригінальні об'єкти, згенеровані комп'ютерною програмою, якими є об'єкт, що відрізняється від існуючих подібних об'єктів та утворений у результаті функціонування комп'ютерної програми без безпосередньої участі фізичної особи в утворенні цього об'єкта. Твори, створені фізичними особами з використанням комп'ютерних технологій, не вважаються неоригінальними об'єктами, згенерований комп'ютерною програмою [4].

Згадана норма поширює своє застосування на випадки створення об'єктів інтелектуальної власності за допомогою будь-якої комп'ютерної програми. Враховуючи визначення, надані в Концепції, в рамках українського законодавства штучний інтелект вважається саме комп'ютерною програмою. Норма чітко врегульовує два випадки створення об'єктів інтелектуальної власності з використанням ШІ:

- створення об'єкта самою комп'ютерною програмою (наприклад, генерація зображень штучним інтелектом на основі текстового запиту користувача - DALL-E, Midjourney, тощо);
- створення об'єкта людиною із використанням комп'ютерних технологій (наприклад, використання програм Adobe Photoshop, AutoCAD и 3D-принтерів.

У першому випадку творча роль людини абсолютно передається комп'ютерній програмі - штучному інтелекту, який використовуючи генеративні технології, до прикладу GPT (Generative Pre-trained Transformer) створює певний об'єкт - наприклад зображення. В другому ж випадку - користувач, автор, використовує програмні засоби для реалізації свого творчого потенціалу та створення нового об'єкта інтелектуальної власності без участі штучного інтелекту.

Відповідно, у першому випадку, згідно із частиною 2 статті 33 Закону України "Про авторське право і суміжні права" суб'єктами права особливого роду (*sui generis*) на неоригінальні об'єкти, згенеровані комп'ютерною програмою, можуть бути особи, яким, з урахуванням вимоги, передбаченої частиною сьомою цієї статті, належать майнові права або які мають ліцензійні повноваження на передбачену частиною першою цієї статті комп'ютерну програму - автори такої комп'ютерної програми, їх спадкоємці, особи, яким автори чи їх спадкоємці передали (відчужили) майнові права на комп'ютерну програму або правомірні користувачі комп'ютерної програми [4]. Тобто, власником усіх майнових прав на згенерований об'єкт буде власник майнових прав на комп'ютерну програму чи штучний інтелект, який був створений у результаті функціонування комп'ютерної програми.

Вищезазначені норми чудово кореспондують з частиною 2 статті 32 Закону України "Про вищу освіту", яка передбачає, що заклади вищої освіти зобов'язані вживати заходів, у тому числі шляхом впровадження відповідних новітніх технологій, щодо запобігання та виявлення академічного плагіату в наукових роботах наукових, науково-педагогічних, педагогічних, інших працівників і здобувачів вищої освіти та притягнення їх до дисциплінарної відповідальності [5].

Вважаємо, що в контексті даної норми досить актуальним є встановлення авторства тих чи інших праць здобувачів освіти, які вони готують під час навчання, з урахуванням норм Закону України "Про авторське право та суміжні права" та використання систем штучного інтелекту для перевірки академічної доброчесності авторів.

Разом з тим, в українському законодавстві існує багато прогалин у сфері використання штучного інтелекту. Такі прогалини могли б бути заповнені завдяки міжнародному досвіду, оскільки Україна прагне до євроінтеграції та приведення у відповідність свого законодавства до норм Європейського Союзу. Науковці підкреслити важливість глобальної співпраці у формуванні нормативно-правових актів, які можуть адаптуватися до стрімкої еволюції технологій ШІ, забезпечуючи їхню актуальність та ефективність у різних юрисдикціях [6, с. 2].

В рамках міжнародного законодавства є досить значна кількість нормативних актів, які б могли слугувати основою для введення в українське законодавство відповідних норм, які були б основою для правильного регулювання штучного інтелекту.

У Європейському Союзі було прийнято Резолюцію Європейського парламенту від 19 травня 2021 року щодо штучного інтелекту в освіті, культурі та аудіовізуальному секторі (2020/2017(INI)). Законодавці Європейського Союзу у згаданій Резолюції наголошують, що розробка, впровадження та використання штучного інтелекту в освіті, культурі та аудіовізуальному секторі мають повністю відповідати основним правам, свободам і цінностям, включаючи людську гідність, право на приватність, захист персональних даних, недискримінацію, свободу вираження поглядів і доступу до

інформації, а також культурне розмаїття та права інтелектуальної власності, закріплені в Договорах Союзу та Хартії. Освіта, культура та аудіовізуальний сектор є чутливими сферами у контексті використання ШІ та пов'язаних технологій, оскільки вони можуть впливати на фундаментальні права та цінності нашого суспільства. При розробці, впровадженні та використанні ШІ та пов'язаних технологій у цих сферах слід дотримуватися етичних принципів, зокрема щодо програмного забезпечення, алгоритмів і даних, які вони використовують і створюють [7].

Дана Резолюція містить цілий розділ, який присвячений можливостям, які надає штучний інтелект у сфері освіти та проблемам, які потенційно можуть виникнути. Варто розглянути згаданий підхід та можливості імплементації в українське законодавство.

Пункти 30, 31 та 32 Резолюції зазначають, що розвиток цифрових навичок та високий рівень медійної, цифрової й інформаційної грамотності є ключовими передумовами для ефективного використання штучного інтелекту в освіті. Важливим завданням є забезпечення цифрової та ШІ-грамотності на рівні всього Союзу, особливо шляхом розширення можливостей навчання для викладачів. Використання ШІ в освітніх системах відкриває широкі можливості для інновацій, інклюзивності та підвищення ефективності навчального процесу, що має бути доступним для всіх соціальних груп, зокрема осіб з інвалідністю. Водночас критичне та відповідальне використання ШІ вимагає базового розуміння цієї технології, що потребує інтеграції ініціатив з цифрової грамотності, підвищення обізнаності про можливі ризики [7].

Також Резолюція приділяє значну увагу індивідуалізації навчання та участі вчителів. У пп. 33-36 зазначається, основною метою використання ШІ в освітніх системах має бути забезпечення максимальної індивідуалізації навчального процесу шляхом створення персоналізованих освітніх траєкторій відповідно до сильних і слабких сторін студентів, адаптації дидактичного матеріалу до їхніх характеристик із збереженням якості освіти та інтеграційного принципу освітніх систем. Водночас фундаментальну роль у забезпеченні інклюзивності освіти продовжують відігравати викладачі, особливо в ранньому дитинстві, коли формуються базові навички міжособистісних стосунків, навчальних компетенцій, емпатії та кооперативної роботи, тому технології ШІ не можуть використовуватися на шкоду очному навчанню, а викладачі не повинні бути замінені жодними системами ШІ чи пов'язаними технологіями. Ефективність застосування ШІ в освіті залежить не лише від самих технологій, а й від способів їх інтеграції викладачами у цифрове навчальне середовище, що потребує залучення освітніх спільнот до процесу розробки, впровадження та використання цих технологій, а також співпраці між розробниками, освітніми установами та державними і приватними зацікавленими сторонами для створення технологій, адаптованих до реальних навчальних середовищ, вікових і когнітивних особливостей учнів, з дотриманням найвищих етичних стандартів. Освітні установи мають використовувати лише надійні, етично обґрунтовані та орієнтовані на людину технології, які можуть бути перевірені на всіх етапах життєвого циклу публічними органами та громадянським суспільством, що підкреслює переваги відкритих програмних рішень і необхідність надання школам фінансової, логістичної та експертної підтримки для впровадження інноваційних навчальних рішень. Важливим аспектом є безперервне навчання викладачів, що дозволить їм адаптуватися до реалій освіти, заснованої на ШІ, розвинути необхідні знання та навички для його ефективного використання в педагогічному процесі, повністю розкрити потенціал цієї технології та усвідомлювати її обмеження. [7].

В контексті цього, штучний інтелект не повинен замінювати ролі викладача в процесі здобуття освіти, а має використовуватись як ще один інструмент, який допомагає у викладанні. Однак, як і зазначалось вище, дуже важливим є рівень володіння викладачами цим інструментом.

П.40 та 41 Резолюції визначають те, що адаптація освітніх програм до вимог XXI століття передбачає інтеграцію STEAM-дисциплін для розвитку когнітивних навичок та підготовки учнів до зростаючої ролі штучного інтелекту. Важливим є розширення фінансової та наукової підтримки для утримання висококваліфікованих спеціалістів у межах Союзу та залучення фахівців із третіх країн, а також сприяння розвитку стартапів і підтримка малих і середніх підприємств у сфері ШІ (CCSI) [7].

Разом з тим, не дивлячись на однозначно позитивну динаміку використання ШІ в освіті, Резолюція вказує також на необхідність належного регулювання. Пункти 42-45 зазначають, що Європейська Комісія повинна оцінити рівень ризику впровадження ШІ в освіті для визначення необхідності його включення до нормативної бази високого ризику з метою забезпечення безпеки, прозорості, справедливості та підзвітності. Особливо важливо запобігти посиленню стереотипів і упереджень у навчальних наборах даних. Необхідно розробити правову базу, що гарантуватиме етичні стандарти та захист основоположних прав у застосуванні ШІ, зокрема у сфері освіти, забезпечуючи якість, інтероперабельність та доступність освітніх даних для відповідних органів. Використання ШІ має відбуватися під постійним контролем викладачів, а рішення, що впливають на освітні можливості учнів, не можуть ухвалюватися без людського нагляду відповідно до принципів GDPR. Зростаюча залежність освітніх установ від комерційних EdTech-сервісів потребує регулювання відповідно до конкурентного законодавства ЄС, а також стимулювання участі малих і середніх підприємств у впровадженні ШІ в освіті, культурі та аудіовізуальному секторі. Важливо розвивати європейські ІТ-компанії для створення необхідних технологій у межах Союзу. Особливий акцент має бути зроблений на захисті персональних даних дітей, що вимагає суворого дотримання принципів мінімізації та цільового обмеження даних, а також підвищення обізнаності батьків і учнів про можливі ризики використання їхньої інформації. Автоматизовані системи біометричної ідентифікації, зокрема розпізнавання облич, мають бути заборонені для освітніх і культурних цілей, окрім випадків, передбачених законодавством. Крім цього, необхідно створити загальноєвропейську університетську та дослідницьку мережу, зосереджену на штучному інтелекті в освіті, яка об'єднає наукові установи та експертів з різних галузей для комплексного аналізу його впливу на навчальний процес і розробки рішень, спрямованих на підвищення його ефективності. Така мережа сприятиме інтеграції наукового потенціалу, міждисциплінарним дослідженням і розробці рекомендацій щодо оптимального використання ШІ у сфері освіти [7].

Фактично, Європейська Комісія прямо зазначає, що використання штучного інтелекту без належного регулювання неможливе та закликає країни-члени розробляти внутрішні акти, які б регулювали використання цих та суміжних технологій. Саме у зв'язку із відсутністю належного регулювання було прийнято Regulation (EU) 2024/1689 of the European Parliament and of the Council of 13 June 2024 laying down harmonised rules on artificial intelligence and amending Regulations (EC) No 300/2008, (EU) No 167/2013, (EU) No 168/2013, (EU) 2018/858, (EU) 2018/1139 and (EU) 2019/2144 and Directives 2014/90/EU, (EU) 2016/797 and (EU) 2020/1828 (Artificial Intelligence Act) (Text with EEA relevance) - Акт регулювання штучного інтелекту (далі - Регламент).

У Регламенті зазначено та згруповано сучасний стан розвитку науки штучного інтелекту, зокрема і у сфері освіти. Законодавець зазначає, що впровадження систем штучного інтелекту в освіті є важливим для сприяння якісній цифровій освіті та навчанню, а також для того, щоб усі учні та вчителі могли здобувати та обмінюватися необхідними цифровими навичками та компетенціями, зокрема медіаграмотністю та критичним мисленням, щоб активно брати участь в розвитку економіки, суспільстві та демократичних процесах. Однак системи штучного інтелекту, що використовуються в освіті або професійній підготовці, зокрема для визначення доступу чи зарахування, для розподілу осіб до освітніх і професійних навчальних закладів або програм на всіх рівнях,

для оцінювання результатів навчання осіб, для визначення відповідного рівня освіти для окремих осіб і суттєвого впливу на рівень освіти та навчання, який вони отримують або до якого зможуть отримати доступ, а також для моніторингу та виявлення забороненої поведінки студентів під час тестів, слід класифікувати як системи штучного інтелекту високого ризику. Це пов'язано з тим, що вони можуть визначати освітній і професійний шлях людини, а отже, впливати на її здатність забезпечити собі засоби до існування. Якщо такі системи розроблені або використовуються неналежним чином, вони можуть бути особливо нав'язливими та порушувати право на освіту і навчання, а також право не зазнавати дискримінації. Крім того, вони можуть закріплювати історичні моделі дискримінації, наприклад, щодо жінок, певних вікових груп, осіб з інвалідністю або осіб певного расового чи етнічного походження чи сексуальної орієнтації [8].

Як і в згаданій вище Резолюції, Регламент визначає важливу роль штучного інтелекту для застосування в освіті, однак виділяє важливу проблему - недосконалість таких систем та можливі зловживання або недосконалості в їх розробці. Особливою проблемою визначають можливість систем, які навчаються на алгоритмах deep learning або на великих масивах даних (big data), вивчати застарілі моделі даних, наприклад дискримінація щодо окремих груп людей, які станом на сучасний етап розвитку суспільства є неактуальними.

Сфера дії Регламенту є дуже широкою і поширюється на постачальників, що вводять в обіг або вводять в експлуатацію системи штучного інтелекту або моделі ШІ загального призначення на території Союзу, незалежно від їх місцезнаходження, а також осіб, які постачають такі технології на територію ЄС. Водночас він не охоплює сфери, які виходять за межі компетенції Союзу, зокрема питання національної безпеки. Виключення поширюються також на ШІ, що використовується виключно у військових, оборонних чи безпекових цілях, незалежно від суб'єкта, що здійснює такі заходи. Регламент не застосовується до публічних органів третіх країн чи міжнародних організацій, якщо вони використовують ШІ у рамках міжнародного співробітництва у сфері правопорядку та судочинства за умови дотримання основоположних прав і свобод. Він також не впливає на зобов'язання постачальників посередницьких послуг згідно з чинним законодавством Союзу і на науково-дослідні розробки та експериментальну діяльність щодо ШІ, хоча така діяльність має відповідати законодавству ЄС. Особисте використання ШІ фізичними особами не регулюється цим документом [8].

Фактично, даний регламент поширює свою дію на будь-яке використання штучного інтелекту або систем, які засновані на штучному інтелекту, на усій території Європейського Союзу. При тому, регламент також регулює і постачальників, які зареєстровані за межами Європейського Союзу, але здійснюють свою діяльність на території ЄС, однак не застосовується до органів державної влади інших країн та міжнародних організації за умови дотримання останніми основоположних прав і свобод людини. Також Регламент надає своє визначення технології штучного інтелекту та інших, суміжних понять, які можна розділити на умовні групи, як користувачі та розробники, дані, які використовуються для навчання ШІ та використання ШІ, технології, які вткоться в ШІ, тощо.

Системою штучного інтелекту, згідно з Регламентом, є машинна система, яка призначена для роботи з різним рівнем автономності та може демонструвати адаптивність після розгортання, а також яка, для явних або неявних цілей, робить висновки на основі отриманих вхідних даних щодо того, як генерувати результати, такі як прогнози, контент, рекомендації або рішення, що можуть впливати на фізичні або віртуальні середовища [8].

Вважаємо згадане визначення таким, яке найбільш повно визначає сутність поняття штучного інтелекту в тому розумінні, яким воно є зараз. У визначенні відображено сутність такої технології, яка здатна самостійно, на основі наданих даних

аналізувати та робити висновки, тобто імітувати когнітивні функції інтелекту людини. Разом з тим, якщо розглянути дане визначення в більш широкому сенсі, то варто зауважити, що воно зачіпає і інші технології, наприклад технології автоматизації бізнесу.

Окрім згаданого вище, Регламент визначає таке поняття як високоризикові системи штучного інтелекту. Згідно з додатком III до Регламенту до таких високоризикових систем у сфері освіти та професійної підготовки належать такі:

Системи III, призначені для визначення доступу або зарахування, а також для розподілу фізичних осіб до освітніх та професійно-технічних закладів на всіх рівнях.

Системи III, призначені для оцінювання результатів навчання, зокрема коли ці результати використовуються для спрямування навчального процесу фізичних осіб у освітніх та професійно-технічних закладах на всіх рівнях

Системи III, призначені для оцінки відповідного рівня освіти, який отримує або до якого зможе отримати доступ особа, у контексті або в межах освітніх та професійно-технічних закладів на всіх рівнях.

Системи III, призначені для моніторингу та виявлення забороненої поведінки студентів під час тестування у контексті або в межах освітніх та професійно-технічних закладів на всіх рівнях [8].

Фактично, до таких високоризикових систем можуть віднесені усі способи використання технології штучного інтелекту в освіті, які ми окреслили вище та які теоретично можливі в рамках досвіду України.

Регламент вводить суворе регулювання для таких високоризикових систем, щоб гарантувати їх безпеку, прозорість і підзвітність. Постачальники зобов'язані впроваджувати системи управління ризиками, використовувати високоякісні, неупереджені навчальні дані та забезпечувати простежуваність і документацію. Перед впровадженням системи III повинні пройти оцінку відповідності та бути зареєстровані в базі даних ЄС. Користувачі повинні бути поінформовані про взаємодію з високоризиковим III, а також забезпечено людський контроль, щоб запобігти автономному прийняттю рішень у критично важливих сферах. Компетентні органи здійснюватимуть моніторинг ринку для контролю дотримання правил, а за порушення передбачені значні штрафи—до 35 мільйонів євро або 7% від обороту. Це регулювання спрямоване на запобігання дискримінації, підвищення відповідальності та захист основних прав, забезпечуючи етичне та безпечне використання III у високоризикових сферах [8].

Загалом, проаналізований вище Регламент дуже суворо регламентує використання систем штучного інтелекту на території Європейського Союзу та впроваджує ряд невизначених досі понять та впроваджує чіткість в розуміння сфери штучного інтелекту, в тому числі і в освіті.

Висновки

Аналіз правового регулювання штучного інтелекту (ШІ) в освіті в Україні та Європейському Союзі демонструє, що хоча концептуальні документи та законодавчі ініціативи закладають фундамент для інтеграції ШІ, повноцінна нормативно-правова база досі відсутня. Українське законодавство поки що лише частково регулює використання ШІ, а основні проблеми включають низьку цифрову грамотність, відсутність єдиних стандартів та критеріїв оцінки технологій, а також обмежений доступ до якісних даних для навчання моделей ШІ. Європейському Союзі, зокрема завдяки прийняттю European Parliament resolution of 19 May 2021 on artificial intelligence in education, culture and the audiovisual sector (2020/2017(INI)) та Regulation (EU) 2024/1689 (Artificial Intelligence Act), спостерігається більш комплексний підхід до регулювання, який передбачає класифікацію систем ШІ за рівнем ризику, прозорість алгоритмів, впровадження механізмів нагляду та захист персональних даних. Особливо

важливим є акцент на відповідальності за розробку та використання систем ШІ, а також на забезпеченні справедливості та недопущенні дискримінації.

В Україні ще не створено спеціального законодавства для регулювання ШІ в освіті, що ускладнює його ефективне впровадження. Для розвитку ШІ в освіті в Україні необхідно орієнтуватися на правові акти ЄС, зокрема згадані вище Резолюцію та Artificial Intelligence Act. Європейський підхід до впровадження ШІ включає механізми контролю для запобігання упередженості алгоритмів, що необхідно врахувати в українських реформах. Як у ЄС, так і в Україні акцент робиться на необхідності підготовки педагогів та студентів до використання ШІ. Попри те, що в Україні існують концепції та плани дій, відсутність фінансування та регуляторних механізмів стримує розвиток технологій.

В подальшому важливим є розробка нормативно-правових актів щодо використання ШІ в освіті, включаючи визначення стандартів та механізмів оцінки ефективності таких технологій та творення системи сертифікації ШІ для освітніх установ, що дозволить використовувати лише перевірені, безпечні та етичні технології. Необхідна гармонізація українського законодавства з нормами ЄС, що передбачає впровадження єдиних стандартів у сфері ШІ та теоретичне визначення понять, які будуть внесені в українське законодавство. Важливим є також впровадження механізмів контролю за прозорістю та справедливістю алгоритмів у навчальному процесі та розвиток і розробка нових освітніх програм для підготовки спеціалістів у сфері ШІ та підвищення кваліфікації педагогів щодо роботи з інтелектуальними технологіями.

Таким чином, для ефективної інтеграції штучного інтелекту в освітній процес в Україні необхідно не лише адаптувати міжнародний досвід, але й створити власну правову та інституційну базу, яка відповідатиме специфіці національної освітньої системи.

Список використаних джерел

1. Про схвалення Концепції розвитку штучного інтелекту в Україні : Розпорядж. Каб. Міністрів України від 02.12.2020 № 1556-р : станом на 29 груд. 2021 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-2020-p#Text> (дата звернення: 06.04.2025).
2. Про затвердження плану заходів з реалізації Концепції розвитку штучного інтелекту в Україні на 2021-2024 роки : Розпорядж. Каб. Міністрів України від 12.05.2021 № 438-р : станом на 25 лип. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/438-2021-p#Text> (дата звернення: 06.04.2025).
3. Про схвалення Концепції Державної цільової науково-технічної програми з використання технологій штучного інтелекту в пріоритетних галузях економіки на період до 2026 року : Розпорядж. Каб. Міністрів України від 13.04.2024 № 320-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/320-2024-p#Text> (дата звернення: 06.04.2025).
4. Про авторське право і суміжні права : Закон України від 01.12.2022 № 2811-IX: станом на 15 листоп. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2811-20#Text> (дата звернення: 06.04.2025).
5. Про вищу освіту : Закон України від 01.07.2014 № 1556-VII : станом на 5 берез. 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text> (дата звернення: 06.04.2025).
6. Zaidan E., Ibrahim I. A. AI Governance in a Complex and Rapidly Changing Regulatory Landscape: A Global Perspective. *Humanities and Social Sciences Communications*. 2024. Т. 11, № 1. DOI: <https://doi.org/10.1057/s41599-024-03560-x>
7. European Parliament Resolution of 19 May 2021 on Artificial intelligence in education, culture and the audiovisual sector - Wednesday, 19 May 2021. URL:

- https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2021-0238_EN.html (дата звернення: 06.04.2025).
8. Regulation - EU - 2024/1689 - EN - eur-lex. The official portal for European data | data.europa.eu. URL: <http://data.europa.eu/eli/reg/2024/1689/oj/eng> (дата звернення: 06.04.2025).